

LBRIS

We know
books

Mircea Goga

ZBOR

I

Când se împlini sorocul, Helena aduse pe lume o fetiță, în satul Szilágysolymos (Șoimuș), aflat la 8 km distanță de Jibou, unde se îngrijea de una dintre proprietăți. Tiberiu, soțul ei, se afla în satul Bălan. Vestea nașterii copilei îi fusese adusă tatălui de către un zilier. Cum însă lui Tiberiu tocmai îi surăseră nuri unei slujnice din satul lui, acesta, prea ocupat fiind, ajunse să-i înregistreze nașterea la preot și la primărie abia două zile mai târziu, în satul Domnin, de lângă Jibou. Aflat în fața funcționarului de la primărie și întrebat de data nașterii copilului, tot ce îi permise starea de confuzie în care se afla a fost să îndruge:

– Născută de răpciune!

– Bine, asta e luna septembrie, dar ziua? În ce zi, în ce dată a venit pe lume?

După ce îl descusu bine, reuși să scoată de la el cu chiu, cu vai data de 17. Fetița însă se născuse pe 15 septembrie.

În certificatul de naștere, alături de data de 17 septembrie 1919 și de locul nașterii, Șoimuș, ceru să-i fie trecut fetiței nu prenumele *Emma*, cum dorise „huna și teutona“ de acasă, ci *Emilia*, iar în dreptul prenumelui mamei copilului, *Ileana*, nu *Helena*. Funcționarul român zâmbi complice și execută fără să comenteze cererea tatălui. Dintr-o lovitură, nu mai exista nimic

scris în actele oficiale de identitate ale fetei care să amintească trecutul spișelor Korody și von Bayer. Gestul îi dădu lui Tiberiu o satisfacție fără egal. Respira, în sfârșit, liber. Cel puțin el personal își încheiase socotelile pentru totdeauna cu austriecii și cu ungurii. Simțea că învinsese, până în ultimele consecințe, de unul singur Imperiul Austro-Ungar, de tristă amintire pentru românul care era. Ieși apoi la restaurant să se cinstească pentru ceea ce avea să numească, cu inegalabilă mândrie patriotică, isprava vieții lui.

Acasă, fără a o întreba cum decurse nașterea ori cum se simțeau mama și fetița, îi anunță sec Helenei decizia pe care o luase în legătură cu actul de naștere al fetei, fără s-o învrednicească cu vreo privire. „Cel puțin trecuse în acte Emilia și nu Susana, Rafila, Raveca, Dolfina, Flondora sau Floarea, prenumele privilegiate de către țăranii români!, încercă să se resemneze Helena. Fără să știe – la nivelul lui, nici n-avea cum –, Tiberiu îi dăduse un prenume cu dublă origine: germanică, din Aemulus, și latină, din Aemilius, sfânt din calendarul catolic. Sfântul Emilian, celebrat pe 18 iulie, fusese un tânăr de familie bună care îndrăznise să spargă statuile idolilor din cetatea sa. În ciuda torturilor atroce la care a fost supus, a continuat să-și afirme credința creștină. După moarte, trupul lui, aruncat în foc, nu a ars, minunea fiind considerată un semn divin al sfințeniei sale. Prenumele e foarte frumos, muzical chiar. În obârșia germanică, Emilia înseamnă a fi inaccesibil, a năzui și a excela, iar în cea latină rival, concurent de temut, amintind că viața e o perpetuă competiție, dar și binecuvântat de Dumnezeu. Noroc că popii ortodocși nu sunt la curent cu detaliile din calendarul catolic și Tiberiu n-are cum să afle că și-a făcut-o cu mâna lui. Ce ciudat! Prenumele lui Tiberiu nu e locuit de niciun sens, de nicio semnificație. Vine de la Tibru, fluviul care traversează Roma, și atât. Un prenume fără sens, vid în interior, nelocuit de spirit, exact ca omul care este el, un rudimentar, care vine de niciunde, care nu știe nici măcar cine e și care s-a ridicat precum colbul de pe drum stârnit de o

pală de vânt. Ce blesteme grele apasă asupra mea și asupra fetei asteia, Doamne, că ne-ai mai dat-o și fată, parcă anume ca să te asiguri că va fi pe deplin nefericită și năpăstuită, la fel ca mine! De bună seamă, blestemul von Bayer-ilor!“

O botezară la biserica ortodoxă Sfinții Arhangheli Mihai și Gavril, dar, în mare taină, Helena o botează și la preotul romano-catolic din localitate, cu prenumele Emma.

Fetița se bucură în casa părinților ei, încă din primele zile de viață, de statutul unui paria: pentru mamă era fata lui Tiberiu, în timp ce pentru tată era fata hunei și teutonei, fiică, așadar a urii interetnice, a urii de clasă, a urii interconfesionale, a urii omului needucat față de cel educat, într-un Ardeal plin de crispări, de convulsii și de resentimente istorice.

★

Trecut bine de prima sa tinerețe, pierdută în luxură, și exasperându-și familia, căreia îi tocuse toți banii la cărți și la femei, în disperată căutare de zestre, Siegfried von Bayer o luase de soție pe Wilhelmina din rațiuni de ordin pur financiar. Își spusese că, odată și odată, oricum se impunea să facă și acest pas. Zestrea fusese negociată la sânge. Wilhelmina era unică la părinți, iar, în competiția acerbă dintre cele două orgolii naționale, unguresc și austriac, Elisabeta nu-și putea permite să rămână mai prejos, astfel încât nunta fiicei sale atinse măsura rangului von Bayer-ilor. Măreață. Încă de la început Siegfried își tratase soția fără efuziuni. Era prea ocupat cu fetele fecioare de pe domeniul proaspăt înhățat, la a căror căsătorie, ca „domn de pământ“, pretindea *jus noctis primae*¹.

Ginerele și Elisabeta, mama Wilhelminei, se detestau cordial: ea nu-i ierta comportamentul iresponsabil de cartofor, bețiv,

¹ Dreptul primei nopți, în limba latină.

parior și afemeiat de notorietate în toate comitatele Transilvaniei până la Budapesta și Viena, el nu-i ierta intransigența, reproșurile, disprețul și, mai cu seamă, atitudinea ostilă față de persoana lui până și în public.

Elisabeta își plânse toate lacrimile de mila Wilhelminei, până când îi secă vederea.

Într-o călătorie la Budapesta, întâmplarea făcu să-l cunoască pe Andrassy Sándor, un văduv cu două fiice, care, după mărițiș, îl lăsară de izbeliște. Se întâlniră două suflete însingurate, dornice, însă, de companie la anii senectuții, iar Elisabeta îl urmă în Ungaria, nu înainte de a întocmi la notar un testament, prin care lăsa casa și grădina prea credincioșilor săi servitori de o viață, bătrânul Feri și Etelka, soția acestuia, de teama ca nu cumva Siegfried să-i lase pe drumuri, după ce se va fi dus și ea la Domnul. Se gândi că, dacă le-ar fi moștenit fiica ei, Siegfried le-ar fi jucat cu siguranță la cărți în vreun tripou. În mare taină, Elisabeta îi dădu Wilhelminei cutia cu bijuterii și cu galbeni – zestrea ei personală la căsătoria cu Korody János –, sfătuind-o s-o îngroape într-un loc numai de ea știut, neapărat din afara domeniului, la adăpost de metehnele soțului cartofor. Wilhelmina o ascultă și îngropă comoara în cripta tatălui ei, aflată în cimitirul de lângă biserică.

La nouă luni de la căsătorie, Wilhemina născu o fată pe care o botezară Helena. Anii trecură pe nesimțite spulberându-i tinerei soții orice iluzie despre fericire, în timp ce Helena creștea ca din apă, plină de visele și speranțele la care o îndreptătea primăvara vieții.

Laci bácsi¹, vizitiul, se întoarse valvârtej de la Kolozsvár² cu vestea năprasnicei morți a lui Siegfried. Pierduse totul la jocul de cărți: mai întâi casa, apoi domeniul, până când, cu mințile tulburate de aburii alcoolului, urmărit de ghinion până și în

¹ Nenea Laci, în lb. maghiară.

² Cluj, în limba maghiară.

ultima tentativă de a recupera totul, propuse ca miză propria soție. Pierzând-o, se retrase pe dată în camera destinată în orice cazinou ori tripou recuperării onoarei pierdute și, asistat de proprietarul localului, cum se obișnuia în atari împrejurări, își zbură creierii cu pistolul de care, tocmai pentru o asemenea eventualitate, ca orice cartofor de talie, nu se despărțea niciodată. Potrivit relatării martorului, duse pistolul la tâmplă și, exact în momentul în care glonte pornise, pronunță numele fiicei sale.

La aproximativ o oră după sosirea caleștii, se înființă la ușa impunătoarei case von Bayer, pocnindu-și militărește tocurele cizmelor, groful Miska. Nerăbdător să intre în posesia noii sale proprietăți, îi ceru servitoarei cu o severitate și autoritate nefirești în glas să-i fie anunțată prezența fără zăbavă stăpânei sale.

Speriată, servitoarea îl conduse în salon. La ivirea Wilhelminei, groful Miska o salută oarecum de sus și își expuse, cu deferența datorată rangului și condiției acesteia, dar, în același timp, și cu determinare, pretențiile de a-i fi predate în cel mai scurt termen posibil, toate actele de proprietate asupra bunurilor mobile și imobile, acțiunile deținute, valorile, lichiditățile și bijuteriile, cu precizarea că, din respect pentru propria soție, renunța la dreptul de proprietate și asupra „soției decedatului”, precizare făcută nu fără o oarecare jenă. În schimb, dacă aceasta intenționa vreodată să-și refacă viața printr-o nouă căsătorie, revendica de la viitorul soț importante despăgubiri în bani, sumă ce avea să-i fie vărsată urmând a fi stabilită de comun acord la momentul respectiv. Apoi plecă, nu înainte, desigur, de a arunca priviri extrem de atente la tot ce se afla în casă.

Wilhelmina se trezi azvârlită în cea mai neagră mizerie, iar Helena, fiica ei, în cea mai deznădăjduitoare situație: transformată peste noapte în ceea ce saloanele vremii numeau cu oroare o fată fără zestre, privată, în consecință, și de orice drept de a mai aspira vreodată la o căsătorie potrivită rangului și condiției sale. Rămaseră amândouă pe drumuri.

După ce se consumă și ultimul episod al înmormântării și lumea se risipi pe la case, bătrânul Feri și Etelka, soția lui, se prezintă în fața Wilhelminei și a Helenei, oferindu-le atât casa lăsată lor prin testament de către Elisabeta, cât și serviciile gratuite până la capătul zilelor ce aveau să le mai rămână de trăit.

Comoara ascunsă nu le putea salva deocamdată, deoarece codul onoarei le-ar fi impus ca, odată scoasă la lumina zilei, să-i fie imediat cedată grofului Miska, drept parte din averea câștigată la cărți.

Adolescența Helenei se apropia de sfârșit. Odată cu Marele Război. Fetele de-o vârstă cu ea, al căror unic scop în viață fusese mereu doar măritișul, erau deja căsătorite de câțiva ani buni, așezate fiecare la casa ei, mame a doi-trei copii. Tinerii, care, abia întorși de pe front, se mai uitau după fete de măritat, nu mai căutau nici iubire, nici frumusețe, nici educație, lucruri pe care nu aveau cum să le prețuiască, de vreme ce ei înșiși nu le aveau, ci doar promisiunea unei zestre cât mai substanțiale: pământ, casă, acareturi, bani, de care avea să depindă întreaga lor poziție în sânul comunității. Unii mai flămânzi decât alții. Helenei începu să i se contureze tot mai mult și mai sigur un viitor de domnișoară bătrână. Până și individul cel mai pocit, mai nenorocit și mai sărac cu duhul ridica pretenții care le depășeau posibilitățile materiale.

După o iarnă grea, bătrânul Feri, unicul lor sprijin pe lume, căzu la pat și, după o scurtă, dar grea suferință, se stinse, la doar câteva săptămâni urmat de către buna lui soție Etelka. Wilhelmina și Helena rămaseră singure-singurele pe lume.

Notarul le aduse la cunoștință că deveniseră *de facto* proprietarele casei și grădinii, lăsate lor prin testament de către bătrânul servitor. Vestea se răspândi ca fulgerul și un român tânăr, fercheș, nealcoș și foarte încrezător în sine, se repezi să sară pe ocazie. A doua zi, se prezentă cu căciula în mâini la ușa Wilhelminei, să-i ceară mâna Helenei. În alte împrejurări, insolența unui atare comportament l-ar fi condamnat din oficiu

la douăzeci de bice pe spate și la tălpile picioarelor, dacă nu și la condamnare pentru ultraj.

Se numea Tiberiu, provenea dintr-o familie de oameni sărmani, împlinise vârsta la care putea semna un contract, avea o meserie și opusul de lăsare la vatră din militarie, era voinic, sănătos, tânăr și arătos, nu mai prezenta inconvenientele condiției sociale supuse interdicțiilor imperiale de a umbla călare, de a se îmbrăca cu haine nemțești, de a purta armă, de a încălța cizme, de a locui în orașe etc. și era gata s-o ia pe Helena de soție, în schimbul zestre proaspăt dobândite prin testament, de la bătrânul Feri. Își debită cererea în căsătorie cu privirea în pământ la cioarecii cu care era încălțat, ca orice țaran sau meseriaș, dar cu o îndrăzneală și cu o semeție cum nu se mai pomeniseră. Flăcăul expuse condițiile cât se putea de clar: nuntă nu vor face, dată fiind condiția socială atât de precară a miresei; cerea fără amânare titlul de proprietate asupra întregii moșteniri; cununia se va face în religia ortodoxă, în casa lui nu se va vorbi niciodată ungurește sau nemțește, va asigura prin munca lui într-un atelier, în care tocmai se angajase, cele necesare unui trai fără pretenții și ifose.

*

Zilele Helenei treceau pline de trudă. Adevăratul calvar avea însă să înceapă abia după conducerea Wilhelminei pe ultimul său drum. Aceasta se stinse de inimă rea, la mai puțin de patruzeci și cinci de ani. Nu înainte de a dezgropa comoara și de a face din odiosul său ginere cel mai bogat proprietar de pământuri din comitatul Sălaj, plasându-l astfel în vârful ierarhiei sociale a comunității românești. La Hida și la Kolozsvár, bijuteriile și galbenii, pe care, la îndemnul mamei sale, Elisabeta, reușise să-i salveze de viciosul soț, fuseseră transformate în bani, iar banii în pământuri pe tot cuprinsul comitatului, în două mori,

o herghelie de cai în satul Bălan, în Domnin, în Chechiș, în Szilágysolyos și în Hida, iar casa pe care o cumpăraseră era una dintre cele mai mari, mai confortabile și mai arătoase din Jibou. Grabnic invitat de către notabilitățile comitatului să participe activ la viața socială și politică, Tiberiu acceptă, fără să se lase prea mult rugat.

Helena rămase însărcinată, dar cum se înstrăina tot mai mult de Tiberiu, se refugie în muncă. Devenise pentru ea ceva sfânt. Era însăși rugăciunea și devoțiunea ei către Dumnezeu. Robotea cât zece din zori și până-n noapte. Și totuși viața ei de zi cu zi nu reușise s-o înrăiască, cum se întâmplă cu majoritatea celor greu încercați de soartă. Se purta cu angajații cum nu se putea mai omenește.

Fără să aibă parte până și de cea mai neînsemnată atenție din partea soțului, care era preocupat doar de propria persoană, ea își purta sarcina cu un stoicism de care nu se crezuse în stare. Tiberiu își lăsase mustați și favoriți *à la Franz József*, își comanda costume europene la cei mai scumpi croitori de la casele de modă din București sau din Cluj, și pantofi și cizme nemțești la cei mai buni pantofari, afișând ostentativ „une chevalière“ și un inel cu un brilliant mare, ochelari cu ramă de aur, ceas de buzunar cu lanț de aur și un portmoneu bine garnisit cu bani.

Încă din primele săptămâni de după cununia cu Helena, își găsisese consolarea în brațele femeilor de aceeași condiție, sătence sau, la oraș, prostituate. Îl făceau să se simtă în elementul lui, nu examinat sub lupă și judecat clipă de clipă și gest după gest de la înălțimea educației și exigențelor Helenei.

Tiberiu obișnuia să se urce în trăsură încă de cu noapte și să plece, fără să dea socoteală unde, întorcându-se uneori abia după două-trei zile, timp în care Helena se spetea muncind din zori și până în seară la câmp, cot la cot cu femeile și bărbații, fără a se menaja câtuși de puțin, dar și în birou, verificând și răsverificând registrele, onorând obligațiile curente. Epuizarea o ajuta să uite...

*

Câțiva ani trecură cu bune și, mai ales, cu rele.

Prea băiețoasă, prea din topor, prea româncă, în opinia mamei, prea domnoasă, prea hună și prea teutonă și oricum doar o fată, în opinia tatălui, Emilia creștea fără să fie băgată în seamă.

Fără niciun gest de îngrijare ori de afecțiune față de familie, Tiberiu prefera să se ocupe de ibovnicele din fiecare sat, în care deținea câte o proprietate, adică de ceea ce numea el „afaceri“. Iubăreț peste măsură, era totuși foarte strâns la pungă, considerând că performanțele lui virile îl îndreptăteau să-și păstreze banii în buzunar.

Pentru anii ei, fetița se înălțase bine. Ori de câte ori îl vedea pe Tiberiu, îi ieșea în cale plină de bucurie, însă de fiecare dată, acesta o împingea cu brutalitate cu piciorul, zicându-i scurt și sec:

– Du-te-n drumu-ți!

Aflase de rebotezarea ei la papistași. De îndată ce intra în casă, se dezlănțuia ca un tiran și îi căuta Helenei pricină din orice. Încea o plăcere sadică din a face tot ce știa că o enervează la culme. Dobândise, în această privință, chiar un soi de dexteritate, atingând de obicei virtuozitatea la ora mesei. Deși avea lângă farfuria șervețele cusute și brodate în casă, cu monograma Helenei și blazonul familiei von Bayer, Tiberiu se ștergea pe mâini și la gură cu colțul feței de masă, după care, tacticos își sufla nasul în șervețel, lucruri pe care nu le făcea niciodată în societate sau de față cu străini.

*

De când află că străbunicii Elisabeta și Sándor aveau să trimită pe cineva după ea pentru a o aduce la ei, Emilia nu mai avea stare. Întreba în fiecare dimineață dacă aceea e ziua plecării. Era